

GENERALINIO ADVOKATO
ANTONIO TIZZANO IŠVADA,
pateikta 2006 m. balandžio 27 d.¹

1. *Audencia Provincial de Madrid* (toliau – *Audencia Provincial*) 2005 m. vasario 15 d. Nutartimi pagal EB 234 straipsnį pateikė Teisingumo Teismui prejudicinį klausimą dėl 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais (toliau – Direktyva 93/13 arba tiesiog direktyva)² išaiškinimo.

I — Teisinis pagrindas

A — Bendrijos teisė

Direktyva 93/13

3. 1993 m. balandžio 5 d. Taryba priėmė Direktyvą 93/13 siekiant „palengvinti vidaus rinkos sukūrimą“ ir jos srityje užtikrinti, kad „vartotojo apsauga būtų veiksmingesnė“ (6, 8 ir 10 konstatuojamosios dalys).

2. *Audiencia Provincial* klausia, ar direktyvos numatyta vartotojų apsaugos sistema reiškia, kad nacionaliniai teismai, kuriems pateiktas ieškinys dėl arbitražinio teismo sprendimo, gali savo iniciatyva nustatyti, kad nesąžininga laikoma arbitražinė išlyga yra neteisėta, net ir tada, kai su tuo susijęs prieštaravimas nebuvo pateiktas arbitražiniame procese ir jį vartotojas pirmą kartą nurodo pateikdamas ieškinį.

4. Pagal 3 straipsnio 1 dalį:

„Ta sutarties sąlyga, dėl kurios nebuvo atskirai derėtasi, yra laikoma nesąžininga, jeigu pažeidžiant sąžiningumo reikalavimą dėl jos atsiranda ryškus neatitikimas tarp iš sutarties kylančių šalių teisių ir pareigų vartotojo nenaudai.“

1 – Originalo kalba: italų.

2 – OL L 95, p. 29.

5. 4 straipsnio 1 dalyje nustatyta:

„Nepažeidžiant 7 straipsnio, sutarties sąlygos nesąžiningumas vertinamas, atsižvelgiant į prekių ar paslaugų, dėl kurių buvo sudaryta sutartis, pobūdį, ir sutarties sudarymo metu nurodant visas sutarties sudarymo aplinkybes ir visas kitas tos sutarties arba kitos sutarties, nuo kurios ji priklauso, sąlygas.“

2. Pirmojoje straipsnio dalyje nurodytos priemonės apima nuostatas, pagal kurias asmenys arba organizacijos, pagal nacionalinės teisės aktus turinčios teisėtą interesą apsaugoti vartotojus, gali pagal atitinkamus nacionalinės teisės aktus iškelti bylą teismuose arba kompetentingose administracinėse institucijose, kad būtų priimtas sprendimas dėl to, ar bendram naudojimui parengtos sutarčių sąlygos yra nesąžiningos, ir galėtų būti pritaikytos tinkamos ir veiksmingos priemonės, užkertančios kelią tolesniam tokių sąlygų naudojimui.“

6. 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta:

„Valstybės narės nustato, kad nesąžiningos sąlygos naudojamos sutartyje, kurią pardavėjas ar tiekėjas sudaro su vartotoju taip, kaip numatyta jų nacionalinės teisės aktuose, nebūtų privalomos vartotojui <...>.“

8. Galiausiai reikia priminti, kad direktyva turi priedą, kuriame pateikiamas orientacinis sąlygų, kurios gali būti pripažintos nesąžiningomis, sąrašas. Šio priedo q punktas prie jų priskiria sąlygas, kurių tikslas arba rezultatas:

7. Be to, 7 straipsnyje numatyta:

„1. Valstybės narės užtikrina, kad vartotojų ir konkurentų naudai egzistuočių pakankamos ir veiksmingos priemonės, užkertančios kelią nuolatiniam nesąžiningų sąlygų naudojimui sutartyse, pardavėjų ar tiekėjų sudaromose su vartotojais.

„panaikinti arba trukdyti vartotojo teisei pareikšti ieškinį arba naudotis bet kuria kita teisinės apsaugos priemone, ypač reikalaujant, kad vartotojas ginčus pavestų spręsti išskirtinai arbitražui, kuriam nėra taikomos teisinės nuostatos, nederamai apriboti jo turimus įrodymus arba skirti jam įrodinėjimo pareigą, kuri pagal taikytinus teisės aktus turėtų tekti kitai sutarties šaliai.“

B — *Nacionalinė teisė*

Ispanijos teisės aktas dėl nesažiningų sąlygų

nesažiningu laikomas „perdavimas kitiems arbitražiniams teismams nei tie, kurie susiję su ginčais vartojimo srityje, nebent būtų kalbama apie arbitražines institucijas, kurios pagal teisės aktus įsteigtos specifiniam sektoriui ar sričiai“.

9. Ispanijos teisės sistemoje Direktyva 93/13 įgyvendinta 1998 m. balandžio 13 d. Įstatymu Nr. 7 (toliau – Įstatymas Nr. 7/1998)³.

Ispanijos teisės aktas arbitražo srityje

10. 8 straipsnio 2 dalis numato:

„<...> negalioja į su vartotojais sudarytas sutartis įtrauktos bendrosios nesažiningos sąlygos, tarp kurių bet kuriuo atveju yra 1984 m. liepos 19 d. Įstatymo (toliau – Įstatymas Nr. 26/1984)⁴ 10a straipsnyje ir pirmojoje papildomoje nuostatoje apibrėžtos sąlygos.“

12. Bylos faktinių aplinkybių metu arbitražinius procesus reglamentavo 1988 m. gruodžio 5 d. Įstatymas Nr. 36 (toliau – Įstatymas Nr. 36/1988)⁵.

13. Kiek yra svarbu šios bylos tikslais, reikia paminėti šio įstatymo 23 straipsnį, kuris nustato:

11. Įstatymo Nr. 26/1984 10 ir 10a straipsniai apibrėžia nesažiningos sąlygos sąvoką. Be to, šio įstatymo pirmosios papildomos nuostatos 26 punktą nurodo, kad

„1. Prieštaravimą dėl objektyvaus arbitražų kompetencijos nebuvimo, arbitražinio susitarimo nebuvimo, negaliojimo ar panaikini-

3 — 1998 m. balandžio 13 d. *Ley Nr. 7/1998 sobre condiciones generales de la contratación* (1998 m. balandžio 14 d. BOE Nr. 89, p. 12304).

4 — 1984 m. liepos 19 d. *Ley Nr. 26/1984 General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios* (1984 m. liepos 24 d. BOE Nr. 176, p. 21686).

5 — 1988 m. gruodžio 5 d. *Ley de Arbitraje* Nr. 36 (1988 m. gruodžio 7 d. BOE Nr. 293, p. 34605).

mo arbitražiniam teismui turi pateikti šalis kartu su savo pradiniais argumentais.

4. Kai arbitrai išsprendė klausimus, kurie nebuvo jiems pateikti, arba, nors ir buvo pateikti, jų negali spręsti arbitražinis teismas.
<...>

<...>.“

5. Kai arbitražinio teismo sprendimas prieštarauja viešajai tvarkai.“

14. Be to, reikia paminėti 45 straipsnį, kuris numato:

II – Faktinės aplinkybės ir procedūra

„Arbitražinio teismo sprendimas gali būti panaikintas:

15. Pagrindinėje byloje ginčas kilo tarp Mostaza Claro ir bendrovės *Centro Móvil Milenium SL* (toliau – *Centro Móvil*).

1. Kai arbitražinis susitarimas yra negaliojantis.

16. 2002 m. gegužės 2 d. Mostaza Claro sudarė sutartį su *Centro Móvil* dėl mobiliojo ryšio (toliau – sutartis), kuri numatė minimalią abonemento trukmę. Sutartyje buvo arbitražinė išlyga, kuri su šia sutartimi susijusius galimus ginčus patikėjo spręsti *Asociación Europea de Arbitraje de Derecho y Equidad* (toliau – AEDE) paskirtam arbitrai.

2. Kai paskiriant arbitrus ir vykstant arbitražiniam procesui nebuvo laikytasi formalumų ir pagrindinių įstatymo nustatytų principų.

3. Kai arbitražinio teismo sprendimas paskelbtas pasibaigus terminui.

17. Manydama, kad nebuvo laikytasi minimalaus abonemento termino, *Centro Móvil* pradėjo arbitražinį procesą AEDE, kuri

Mostaza Claro nustatė 10 dienų terminą nuspręsti, ar atsisako arbitražinio teismo, ir pateikti arbitrai pastabas bei įrodymus savo pozicijai pagrįsti. Per nustatytą terminą Mostaza Claro pateikė keletą argumentų savo gynybai, tačiau neprieštaravo dėl arbitražinės išlygos galiojimo.

papildoma nuostata) bei Įstatymą Nr. 7/1998 (8 straipsnis) patvirtino nesąžiningą į sutartį įtrauktos arbitražinės išlygos pobūdį. Tačiau vykstant arbitražiniam procesui vartotojai nepateikus konkretaus prieštaravimo, teismas dvejojo, ar savo iniciatyva gali paskelbti ją negaliojančia.

18. Manydamas, kad pateikti argumentai gynybai buvo nepagrįsti, 2003 m. rugsėjo 22 d. arbitras priėmė arbitražinį sprendimą, kuris nurodė atlyginti *Centro Móvil* patirtus nuostolius ir bylinėjimosi išlaidas.

21. Dėl to šis teismas pateikė Teisingumo Teismui tokį klausimą:

19. Šį sprendimą Mostaza Claro apskundė *Audencia Provincial*. Šiame teisme ieškovė pirmą kartą nurodė nesąžiningą arbitražinės išlygos pobūdį ir kartu prašė panaikinti arbitražinio teismo sprendimą. Tokiam prašymui prieštaravo *Centro Móvil*, kuri teigė, kad pagal Įstatymo Nr. 36/1988 23 straipsnį šios išlygos negaliojimu turėjo būti remiamasi arbitražiniame procese ir todėl jis negali būti nagrinėjamas apeliaciniame procese dėl arbitražo sprendimo.

„Ar vartotojų apsauga, kurią užtikrina 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyva 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais, reiškia, kad teismas, kuriam pateiktas ieškinys dėl arbitražinio teismo sprendimo panaikinimo, vertina, ar arbitražinis susitarimas negalioja, ir panaikina arbitražinio teismo sprendimą, motyvuodamas tuo, kad šiame arbitražiniame susitarime yra nesąžininga sąlyga, net jeigu vartotojas šį klausimą iškėlė ne vykstant arbitražiniam procesui, o pateikdamas ieškinį dėl panaikinimo?“

20. *Audencia Provincial* pagal Įstatymą Nr. 26/1984 (10, 10a straipsniai ir pirmoji

22. Nagrinėjant šią bylą rašytines pastabas pateikė *Centro Móvil*, Ispanijos, Vokietijos, Vengrijos ir Suomijos vyriausybės bei Komisija.

III — Teisinė analizė

„vartotoju“. Be to, dėl nagrinėjamos sąlygos buvo atskirai derėtasi su ieškove, ir todėl ji nepatenka į 3 straipsnio taikymo sritį.

A — Įžanga: dėl pagrindinėje byloje nagrinėjamos arbitražinės išlygos nesąžiningo pobūdžio

23. Prieš pasisakydamos apie pateiktą klausimą, rašytines pastabas pateikusios šalys ilgai diskutavo apie preliminarų klausimą, ar pagrindinėje byloje nagrinėjama arbitražinė išlyga iš tikrųjų yra nesąžininga sąlyga, t. y. „sutarties sąlyga, dėl kurios nebuvo atskirai derėtasi“ ir dėl kurios „pažeidžiant sąžiningumo reikalavimą <...> atsiranda ryškus neatitikimas tarp iš sutarties kylančių šalių teisių ir pareigų vartotojo nenaudai“ (žr. direktyvos 3 straipsnio 1 dalį).

24. *Centro Móvil* teigia, kad šiuo atveju galima tvirtinti, jog Direktyva 93/13 nėra draudžiamos sąlygos, nes Mostaza Claro, sudariusi telefono abonemento sutartį savo profesinės veiklos srityje, negali būti laikoma

25. Tačiau Vengrijos vyriausybė mano, kad iš nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą aiškiai neišplaukia, ar nagrinėjama sąlyga atitinka Direktyvos 93/13 nustatytus reikalavimus. Bet kuriuo atveju, kaip tęsia ši vyriausybė, direktyva nenurodo valstybėms narėms nesąžiningomis laikyti tokias į sutartis su vartotojais įtrauktas sąlygas, kurios numato alternatyvius įstatymų leidžiamus ginčų sprendimo būdus.

26. Dar kitokia yra Suomijos vyriausybės ir Komisijos nuomonė. Jų manymu, pagrindinėje byloje nagrinėjama sąlyga neabejotinai atitinka nustatytus minėto 3 straipsnio reikalavimus. Konkrečiai kalbant, Suomijos vyriausybės manymu, sąlyga nustato ryškų sutartyje numatytą neatitikimą vartotojo nenaudai, kuris paprastai neturi būtinų teisinių žinių, kad įvertintų dėl arbitražinės išlygos įtraukimo į sutartį kylančias pasekmes. Be to, kaip priduria Suomijos vyriausybė ir Komisija, tokia sąlyga patenka tarp išvardytų orientaciniame sąraše, esančiame direktyvos priede, o būtent jo 4 punkte, kuris nurodo sąlygas, kurių „tikslas arba rezultatas panaikinti arba trukdyti vartotojo teisei pareikšti ieškinį arba naudotis bet kuria kita teisinės apsaugos priemone“.

27. Aš savo ruožtu šiuo klausimu esu linkęs pritarti Komisijos ir Suomijos vyriausybės nuomonei. Nepaisant to, manau, kad šioje vietoje reikia verčiau užduoti kitą klausimą.

28. Kaip žinoma, Teisingumo Teismas, įgyvendindamas jurisdikciją aiškinti Bendrijos teisę, kurią jam suteikia EB 234 straipsnis, be kita ko, gali „aiškinti bendruosius kriterijus, kuriuos Bendrijos teisės aktų leidėjas panaudojo apibrėždamas nesąžiningos sąlygos sąvoką“. Tačiau jis negali „spręsti dėl tokių bendrųjų kriterijų taikymo konkrečiai sąlygai“, nes toks taikymas pagal direktyvos 4 straipsnį reikalauja išnagrinėti visas su sutarties sudarymu susijusias „konkrečiam atvejui būdingas“ aplinkybes, su kuriomis tiesiogiai gali susipažinti tik nacionalinis teismas⁶.

29. Todėl remiantis Sutarties nustatyto jurisdikcijos paskirstymu nacionalinis teismas, kuris vienintelis yra tiesiogiai susipažinęs su tokiais aplinkybėmis, turi „nustatyti, ar pagrindinėje byloje nagrinėjama sutarties sąlyga <...> atitinka reikiamus kriterijus,

kad būtų laikoma nesąžininga direktyvos 3 straipsnio 1 dalies prasme“⁷.

30. Šiuo atveju prieiti prie kitos išvados neleidžia ir byla *Océano Grupo Editorial*⁸, kurioje, kaip priminė Komisija, Teisingumo Teismas vis dėlto atliko tokią vertinimą. Tačiau vėlesniame sprendime *Freiburger*⁹ Teisingumo Teismas paaiškino, jog ką tik priminta byla yra viso to, kas yra nebūdinga ir todėl negali būti apibendrinta, precedentas.

31. Paties Teisingumo Teismo nuomone, sprendime *Océano Grupo Editorial* pagrindinis ginčas buvo susijęs su sąlyga dėl teismo pasirinkimo, kuri leido „pardavėjui ar tiekėjui pateikti visus su juo profesine veikla susijusius ginčus tame teisme, kurio jurisdikcijai priklauso pardavėjo ar tiekėjo įsisteigimo vieta“. Vadinasi, buvo kalbama apie sąlygą, kuri įtraukta „vien tik pardavėjo ar tiekėjo naudai ir neatlyginant vartotojui“, taigi sąlygą, kuri iš visko sprendžiant buvo nesąžiningo pobūdžio. Tik dėl šios priežasties Teisingumo Teismas galėjo patvirtinti nesąžiningą pobūdį „neprivaledamas nagrinėti visų su sutarties sudarymu susijusių aplinkybių“¹⁰.

6 — 2004 m. balandžio 1 d. Sprendimas *Freiburger Kommunalbauten* (C-237/02, Rink. p. I-3403, 22 punktas). Taip pat žr. 1999 m. birželio 22 d. Sprendimą *Lloyd Schuhfabrik Meyer* (C-342/97, Rink. p. I-3819, 11 punktas) ir 2001 m. rugsėjo 27 d. Sprendimą *Bacardi* (C-253/99, Rink. p. I-6493, 58 punktas).

7 — 6 išnašoje nurodyto sprendimo *Freiburger Kommunalbauten* 25 punktas.

8 — 2000 m. birželio 27 d. Sprendimo *Océano Grupo Editorial* (sujungtos bylos C-240/98–C-244/98, Rink. p. I-4941).

9 — 6 išnašoje nurodytas sprendimas *Freiburger Kommunalbauten*.

10 — Nurodyto sprendimo *Freiburger Kommunalbauten* 23 punktas.

32. Tačiau daugeliu atvejų tai nėra akivaizdu, todėl konkretus direktyvos 3 straipsnio 1 dalyje nustatytų kriterijų taikymas turi būti perduotas nacionaliniam teismui.

33. Taigi šiuo atveju nagrinėjamos arbitražinės išlygos nesąžiningo pobūdžio vertinimą iš tikrųjų atliko prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas. Iš tikrųjų nutartyje *Audencia Provincial* tvirtino, jog „nėra abejonių dėl to, kad arbitražinis susitarimas, įtrauktas į <...> tarp Mostaza Claro ir *Centro Móvil Milenium SL* vykstant akcijai sudarytą mobiliojo ryšio sutartį, yra negaliojantis, nes joje yra nesąžininga sąlyga“ nacionalinės teisės akto, perkeliančio Direktyvą 93/13, prasme.

34. Todėl tokiomis aplinkybėmis manau, kad Teisingumo Teismui nelieka nieko kita, kaip atsižvelgti į tokį vertinimą. Dar daugiau, pridursiu, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas neklausia apie sąlygos pobūdį, bet apie galimybę savo iniciatyva nustatyti jos neteisėtumą.

35. Yra žinoma, kad pagal nusistovėjusią Teismo praktiką pagal Sutarties nustatytą jurisdikcijos paskirstymą nacionalinis teismas turi nuspręsti, kokie yra būtini klausimai pagrindinei bylai išspręsti ir būtent dėl šių

klausimų Teisingumo Teismo iš esmės prašoma nuspręsti¹¹.

36. Teisingumo Teismas gali pakeisti klausimus ir (arba) išnagrinėti naujus klausimus tik išskirtiniais atvejais ir tik tiek, kiek reikia pateikti „naudingą nacionaliniam teismui“ atsakymą¹². Tačiau šiuo atveju niekas nenurodė tokių aplinkybių, o iš procesinių dokumentų neišplaukia, kad jos egzistuoja.

37. Taigi galiausiai manau, kad šioje byloje reikia remtis nacionalinio teismo pateiktais vertinimais, kuris pagrindinėje byloje nagrinėjamą sąlygą laikė nesąžininga. Atsižvelgdamas į šiuos vertinimus pradėsiu nagrinėti pateiktą klausimą.

B — Dėl prejudicinio klausimo

38. Kaip buvo matyti, vieninteliu klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pa-

11 — 1978 m. lapkričio 29 d. Sprendimas *Redmond* (83/78, Rink. p. 2347); 1990 m. lapkričio 8 d. Sprendimas *Gmurzynska-Bscher* (C-231/89, Rink. p. I-4003, 20 punktas); 1991 m. lapkričio 28 d. Sprendimas *Durighello prieš INPS* (C-186/90, Rink. p. I-5773) ir 1992 m. liepos 16 d. Sprendimas *Meilicke* (C-83/91, Rink. p. I-4871, 23 punktas).

12 — Žr. 2004 m. balandžio 1 d. Sprendimą *Borgmann* (C-1/02, Rink. p. I-2893, 19 punktas). Bet taip pat, be kitų, žr. 1986 m. kovo 20 d. Sprendimą *Tissier* (35/85, Rink. p. 1207, 9 punktas) ir 1997 m. gruodžio 11 d. Sprendimą *Immobiliare SIF* (C-42/96, Rink. p. I-7089, 28 punktas).

teikęs teismas nori sužinoti, ar direktyvos numatyta vartotojų apsaugos sistema reiškia, kad nacionaliniai teismai, kuriems pateiktas ieškinys dėl arbitražinio teismo sprendimo, gali nustatyti, kad nesąžininga laikoma arbitražinė išlyga yra neteisėta, ir dėl to panaikinti arbitražinio teismo sprendimą, net jei vartotojas nepateikė prieštaravimo arbitražiniame procese ir pirmą kartą tai padaro akte, pateikiant ieškinį.

39. Šiuo klausimu kaip Ispanijos, Vengrijos ir Suomijos vyriausybės bei Komisija manau, kad remiantis Teisingumo Teismo praktika į šį klausimą galima atsakyti teigiamai.

40. Iš tikrųjų Teisingumo Teismas jau yra pripažinęs, kad nacionaliniai teismai turi teisę savo iniciatyva nustatyti, kad į sutartis, kurias pardavėjai ar tiekėjai reikalauja vykdyti, įtrauktos nesąžiningos sąlygos yra neteisėtos.

41. Jau nurodytame sprendime *Océano Grupo Editorial*¹³ Teisingumo Teismas iš tikrųjų priminė, kad direktyvos 7 straipsnio 2 dalis pripažintoms vartotojų organizacijoms suteikia galimybę kreiptis į teismus, kad šie patikrintų, ar visuotiniam taikymui nustatytos sąlygos yra nesąžiningos, ir prireikus pripažintų jas neteisėtomis, net kai tokios sąlygos nebuvo įtrauktos į konkrečią sutartį. Teisingumo Teismas taip pat nurodė, jog

taip yra todėl, kad tokia nuostata patenka į apsaugos sistemą, „pagrįstą mintimi, kad vartotojas yra mažiau palankioje padėtyje nei pardavėjas ar tiekėjas tiek galimybių derėtis, tiek informacijos lygio atžvilgiu“ ir kad tokia padėtis gali „būti kompensuota tik dėl pozityvaus su sutartiniais santykiais nesusijusių subjektų įsikišimo“¹⁴.

42. Teisingumo Teismo manymu, sistemoje, kurioje leidžiami tokio pobūdžio įsikišimai, „mažai tikėtina, jog teismas, kuriam pateiktas ginčas dėl sutarties, kurioje yra nesąžininga sąlyga, negalėtų jos netaikyti tik dėl to, kad vartotojas nesirėmė jos neteisėtumu“¹⁵. Priešingai leidimas nacionaliniam teismui pozityviai įsikišti, kurį sudaro sąlygos pripažinimas neteisėta savo iniciatyva ir jos galimas netaikymas, atitinka tokią sistemą.

43. Vėliau sprendime *Cofidis* Teisingumo Teismas pridūrė, kad teisė nustatyti, jog nesąžininga sąlyga yra neteisėta, teismams turi būti pripažinta net ir tada, jei vartotojas

14 — Nurodyto sprendimo *Océano Grupo Editorial* 25 ir 27 punktai.

15 — Nurodyto sprendimo *Océano Grupo Editorial* 28 punktas.

13 — 8 išnašoje nurodytas sprendimas *Océano Grupo Editorial*.

dėl jos neprieštaravo per nacionalinėje teisėje nustatytą terminą¹⁶.

44. Šiuo klausimu Teisingumo Teismas pažymėjo, kad apsauga, kurią siekia vartotojams užtikrinti Direktyva 93/13, yra „veiksminga apsauga“ bei siekia užkirsti kelią pardavėjams ar tiekėjams taikyti nesąžiningas sąlygas sutartyse su vartotojais (žr. 7 straipsnį), taip pat uždrausti, kad nesąžiningos sąlygos, kurios gali būti jau įtrauktos į šias sutartis šias sutartis, būtų privalomos vartotojams (žr. 6 straipsnį)¹⁷.

45. Teisingumo Teismo nuomone, vykstant pardavėjų ar tiekėjų pradėtiems procesams šiam tikslui žalos gali padaryti „didelė galimybė, kad (vartotojas) nežino savo teisių“ arba yra priverstas susilaikyti „nuo jų nurodymo dėl išlaidų, kurias sukels ieškinys“. Vadinasi, norint išvengti tokios galimybės būtina, kad nagrinėjama teisė būtų taikoma bent jau pardavėjams ar tiekėjams pareiškus ieškinius ir tada, „kai vartotojas <...> susilauko nuo įrodinėjimo, kad (į sutartį įtraukta sąlyga) yra nesąžininga“, iki „pasibaigia senaties terminas“, kurį nustato nacionalinė norma¹⁸.

46. Tačiau *Centro Móvil* ir Vokietijos vyriausybė prieštarauja, kad pirmiau nurodyti samprotavimai gali būti taikomi nagrinėjamu atveju. Iš tikrųjų šiuo atveju galimybė paakenkti vartotojo apsaugai atmetina, nes Mostaza Claro galėjo pagal arbitražinę išlygą atsisakyti arbitražinio teismo ir pagal Įstatymo Nr. 36/1988 23 straipsnį prieštarauti dėl šios sąlygos galiojimo pradiniuose arbitrai pateiktuose argumentuose.

47. Tačiau pastebėsiu, kad šioje byloje, visiškai taip pat kaip ir byloje *Cofidis*, buvo didelė (ir iš tikrųjų patikrinta) galimybė, kad pardavėjo ar tiekėjo pradėtame arbitražiniame procese vartotojas negalės konkrečiai įgyvendinti šių galimybių dėl nežinojimo arba baimindamasis, kad vieną kartą nesutikus su arbitražiniu susitarimu ar paskelbus jį negaliojančiu, jis patirs išlaidų, susijusių su ieškiniu bendrosios kompetencijos teismuose.

48. Ne tik tai, bet pasirinkimui pasinaudoti nurodytomis galimybėmis arba jų atsisakyti tikintis greitesnio ir pigesnio ginčo išsprendimo buvo nustatyti tokie trumpi terminai, kad veikti tapo labai sudėtinga ar net neįmanoma. Iš tikrųjų iš nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą išplaukia, kad *Centro Móvil* nustatyta arbitražinė išlyga numatė, kad dėl sutarties kilusius

16 — 2002 m. lapkričio 21 d. Sprendimo *Cofidis* (C-473/00, Rink. p. I-10875).

17 — Nurodyto sprendimo *Cofidis* 32 ir 33 punktai.

18 — Nurodyto sprendimo *Cofidis* 33–36 punktai.

ginčius sprendžia arbitražinė institucija (AEDE), kuri Mostaza Claro nustatė tik dešimties dienų terminą tam, kad ji nuspręstų, ar atsisakyti arbitražinio teismo, ir, jeigu ne, pateikti pastabas ir įrodymus savo gynybai.

49. Taigi, priešingai nei mano *Centro Movil* ir Vokietijos vyriausybė, šiame procese varotojo teisė į gynybą atrodo labai ribota.

50. Bet šiuo atveju prieštaravimas dėl esmės, kurį *Centro Movil* ir Vokietijos vyriausybė pateikia siekdami išplėsti Teisingumo Teismo praktiką *Océano Grupo Editorial* ir *Cofidis*, yra kitoks. Iš tikrųjų, jų manymu, teisės nustatyti arbitražinės išlygos neteisėtumą net ir laiku nepateikus prieštaravimo suteikimas apeliaciniam teismui rimtai pažeistų arbitražinių teismų sprendimų veiksmingumo ir tikrumo reikalavimą. Tai yra reikalavimas, kurį, priešingai, Ispanijos teisė siekia išsaugoti, konkrečiai kalbant, su arbitražine išlyga susijusiems prieštaravimams nustatydama procedūrinius apribojimus ir sumažindama atvejus, kuriais arbitražinio teismo sprendimas gali būti panaikintas, esant griežtai išvardytoms sąlygoms (žr. Įstatymo Nr. 36/1988 23 ir 45 straipsnius).

51. Taigi nėra abejonių, kad „arbitražinio proceso veiksmingumas“ yra reikalavimas, patiesinantis „arbitražinių teismų sprendimų patikrinimo“ apribojimą¹⁹. Kaip teisingai priminė *Centro Móvil* ir Vokietijos vyriausybė, šis reikalavimas pasireiškia įvairiomis procesinėmis nuostatomis ir įvairiais tarptautiniais mechanizmais²⁰, nustatant konkretų atvejų, kuriais „arbitražinio teismo sprendimas (gali) būti pripažintas negaliojančiu arba atsisakyta jį pripažinti“²¹, skaičių.

52. Tačiau man neatrodo, kad šiuo atveju yra galimybė pažeisti tokį reikalavimą. Iš tikrųjų kaip ir dauguma nacionalinių įstatymų ir tarptautinių mechanizmų šioje srityje²², Ispanijos teisės aktas tarp atvejų, kuriems esant įmanoma panaikinti arbitražinio teismo sprendimą, numato jo prieštaravimą viešosios tvarkos nuostatomis (žr. Įstatymo Nr. 36/1988 45 straipsnio 5 dalį), ir tai padaryti nežiūrint kokių nors šalių prieštaravimų.

53. Be to, pats Teisingumo Teismas žymiaame sprendime *Eco Swiss* nusprendė, jog „kadangi nacionalinis teismas turi, remda-

19 — 1999 m. birželio 1 d. Sprendimas *Eco Swiss* (C-126/97, Rink. p. I-3055, 35 punktas).

20 — Žr. 1978 m. birželio 10 d. Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo 5 straipsnį bei Standartinio įstatymo dėl tarptautinio komercinio arbitražo, kurį parengė Jungtinių Tautų Komisija tarptautinei komercinei teisei, 34 straipsnį.

21 — Nurodyto sprendimo *Eco Swiss* 35 punktas.

22 — Žr. nurodytos Niujorko konvencijos 5 straipsnio 2 dalies b punktą bei minėto Standartinio įstatymo dėl tarptautinio komercinio arbitražo 34 straipsnio 2 dalies b punktą.

masis nacionalinės procesinės teisės normomis, patenkinti prašymą panaikinti arbitražinio teismo sprendimą, pagrįstą nacionalinės viešosios tvarkos nuostatų pažeidimu, jis taip pat turi patenkinti prašymą, pagrįstą tokio paties pobūdžio Bendrijos teisės nuostatų pažeidimu²³.

54. Toks, Teisingumo Teismo manymu, buvo EB 81 straipsnis, kurį jis šioje byloje kvalifikavo viešosios tvarkos nuostata, kaip „pagrindinė“ ir „būtina“ Bendrijai nustatytoms užduotims įvykdyti ir, konkrečiai kalbant, vidaus rinkai veikti²⁴.

55. Remiantis šiuo precedentu ir atsižvelgiant į svarbą, kurią Bendrijos teisės sistemoje įgijo vartotojų apsauga, Komisija mano, kad Direktyvos 93/13 nuostatos gali būti taip pat laikomos viešosios tvarkos nuostatomis. Iš tikrųjų, jos manymu, tai yra derinimo nuostatos, priimtos siekiant užtikrinti veiksmingesnę vartotojo apsaugą vidaus rinkoje. Todėl kalbama apie svarbias nuostatas, prisidedančias prie pareigos stiprinti „vartotojų apsaugą“, nurodytą EB 3 straipsnio t punkte kartu su pagrindiniais Bendrijos tikslais. Dėl to nacionaliniai teismai turi užtikrinti šių

nuostatų laikymąsi arbitražinio teismo sprendimus ginčijančiuose sprendimuose net ir tada, kai jų pažeidimas, kaip šiuo atveju, nebuvo nurodytas arbitražiniame procese.

56. Šioje vietoje nenorėčiau teigti, kad toks teiginys neteisėtas. Tačiau abejoju, ar jis tinka prieštaravimui, kad tokiu atveju būtų galimybė suteikti sąvokai per plačią reikšmę, t. y. viešosios tvarkos nuostatos reikšmę, kuri tradiciškai suteikiama vien tik taisyklėms, kurias teisės sistema laiko esminėmis ir neabejotinai svarbiomis.

57. Bet kuriuo atveju nematau, jog Komisijos pasiūlymas yra vienintelis galimas kelias leisti savo iniciatyva apeliaciniame sprendime atsižvelgti į arbitražinio teismo sprendimo negaliojimą. Iš tikrųjų manau, laikydamasis bendrųjų Bendrijos Teisingumo Teismo praktikos gairių ir pirmiau minėtų precedentų, kad šiuo atveju toks atsižvelgimas leistinas, nes kalbama apie pagrindinio teisės sistemos principo užtikrinimą, o būtent – teisės į gynybą paisymo.

58. Iš tikrųjų, kaip buvo matyti pirmiau (žr. šios išvados 48 punktą), būtent šią teisę iš

23 — Nurodyto sprendimo *Eco Swiss* 37 punktas.

24 — Nurodyto sprendimo *Eco Swiss* 36 punktas.

esmės labiausiai pažeidžia šio sprendimo dalyku esanti išlyga.

59. Pagal nusistovėjusią Teisingumo Teismo praktiką teisės į gynybą turi būti paisoma „bet kokioje procedūroje <...>, kuri buvo pradėta prieš asmenį ir kuri gali pasibaigti jo nenaudai priimtu aktu“²⁵, vadinasi, ir arbitražiniuose procesuose. Iš tikrųjų jos paisymas yra „pagrindinis Bendrijos teisės principas“, kuris „yra tarp pagrindinių teisių, išplaukiančių iš valstybėms narėms bendrų konstitucinių tradicijų“²⁶.

60. Todėl dėl šios priežasties galima pasakyti, kad tai yra principas, patenkantis į Bendrijos viešosios tvarkos sąvoką, kurią suformulavo pats Teisingumo Teismas.

61. Be to, tai patvirtina sprendimas *Krombach*, kuriame Teisingumo Teismo buvo

prašoma išaiškinti Konvencijos dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose vykdymo²⁷ 27 straipsnio 1 dalį. Ši nuostata leido susitariančios valstybės (valstybė, kurioje siekiama, kad teismo sprendimas būtų pripažintas) teismui nepripažinti kitoje susitariančioje valstybėje priimto teismo sprendimo (valstybė, kurio priimtas teismo sprendimas), kai jis „prieštarauja <...> viešajai tvarkai“. Remdamasis konstatavimu, kuris dėl Bendrijos teisės sistemoje įtvirtintos teisės į gynybą yra įgijęs didelę reikšmę, Teisingumo Teismas patenkino ieškinį dėl „viešosios tvarkos“ sąlygos, kurią numato minėta konvencija, nes šioje byloje valstybėje, kurioje priimtas teismo sprendimas, numatytų garantijų „nepakako, siekiant apsaugoti atsakovą nuo akivaizdaus jo teisės į gynybą pažeidimo“²⁸.

62. Tačiau atsižvelgdamas į pateiktus samprotavimus, manau, kad Direktyvoje 93/13 numatyta vartotojų apsaugos sistema reiškia, kad tokiu kaip pagrindinėje byloje atveju nacionalinis teismas, kuriam pateiktas ieškinys dėl arbitražinio teismo sprendimo, gali vertinti nesąžiningą arbitražinės išlygos pobūdį ir arbitražinio teismo sprendimą pripažinti negaliojančiu dėl prieštaravimo viešajai tvarkai net ir tada, kai vartotojas nenurodė tokio negaliojimo arbitražiniame procese ir jis pirmą kartą nurodo pateikdamas ieškinį.

25 — Žr. 1994 m. birželio 29 d. Sprendimą *Fiskano prieš Komisiją* (C-135/92, Rink. p. I-2885, 39 punktas) ir 1996 m. spalio 24 d. Sprendimą *Komisija prieš Lisrestal ir kt.* (C-32/95 P, Rink. p. I-5373, 21 punktas).

26 — 2000 m. kovo 28 d. Sprendimas *Krombach* (C-7/98, Rink. p. I-1935, 38 punktas).

27 — 1968 m. rugsėjo 27 d. Konvencija dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose vykdymo (OL L 299, 1972, p. 32), trys prejudiciniai klausimai, susiję su nurodytos 1968 m. rugsėjo 27 d. Konvencijos, iš dalies pakeistos 1978 m. spalio 9 d. Danijos Karalystės, Airijos bei Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės stojimo sutartimi (OL L 304, p. 1 ir – pakeistas tekstas – p. 77) ir pakeistos 1982 m. spalio 25 d. Graikijos Respublikos stojimo sutartimi (OL L 388, p. 1), 27 straipsnio 1 dalies aiškinimu.

28 — Nurodyto sprendimo *Krombach* 44 punktas.

IV – Išvada

63. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta pirmiau, Teisingumo Teismui siūlau *Audiencia Provincial de Madrid* atsakyti taip:

„1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvoje 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais numatyta vartotojų apsaugos sistema reiškia, kad tokiu kaip pagrindinėje byloje atveju nacionalinis teismas, kuriam pateiktas ieškinys dėl arbitražinio teismo sprendimo, gali vertinti nesąžiningą arbitražinės išlygos pobūdį ir arbitražinio teismo sprendimą pripažinti negaliojančiu dėl prieštaravimo viešajai tvarkai net ir tada, kai vartotojas nenurodė tokio negaliojimo arbitražiniame procese ir jis pirmą kartą nurodo pateikdamas ieškinį.“